

**6 Mei 1986: INTERVIEWS met
ADRIAAN DOETS, METTA LANDE, EZRA, Mevr.VERMEER & DIRK
SCHOENMAKER**

Mirjam: Het is vandaag 6 Mei, 1986.

Adnaan: Een dag na de bevrijding.

Mirjam: Een dag en 42 jaar. Jij vertelde me over je Moeder, dat die een dominees dochter was

A.: In 1918 is hij hier gekomen

M.: In het dorp, in Loosdrecht

A.: Toen is mijn Moeder in aanraking gekomen met mijn Vader en dat was voor die periode een hele bijzonderheid, niet omdat die twee mensen elkaar ontmoetten, maar omdat een gereformeerde dominees dochter zich verbond met een hervormde boerenzoon. Laat ik het maar zo zeggen, je kunt niet hervormd zijn en ook een boerenzoon zijn; dat betekent dat je uit het oude geslacht bent, uit zo een dorp. Dat legt nog een extra accent erop en dat was voor die tijden revolutie. Ze zijn in 1928 getrouwd, mijn ouders, en dat was gewoon een revolutie en dat waren dus de broers van mijn Vader, die hadden ook vrouwen, en die waren ook van hervormde huize en die wilden niet naar de huwelijks inzegening in de gereformeerde kerk em tem heeft grootvader waarschijnlijk al zijn vuisten op tafel geslagen en heeft gezegd: nu is het uit met dat gedonder en jullie gaan naar de kerk en als jullie er niet naar toe gaan zullen jullie eens kijken wat ik met jullie doe. Het hele spul is geweest maar als je nu kijkt en je zou a.s. Hemelvaartsdag, dat is overmorgen, dan is hier in de gereformeerde kerk, zoveel jaar later, een gezamenlijke kerkdienst, van hervormden en gereformeerden, waarin een hervormde predikant de preek bedient in de gereformeerde kerk en diezelfde tante, die in 1928 o.a. daar ook zo helemaal dwars tegen was, die gaat net zo makkelijk met haar hoedje op er haar bijbeltje in de hand naar de gereformeerde kerk als ze naar de hervormde kerk gaat. Tante Riek van Oorn Bertus, die leeft nog, die woont hier op de hoek, net zo makkelijk.

M.: En dat is geleidelijk zo gegroeid.

A.: Ik organiseer dus, omdat ik voorzitter van het Oranje Committee van Loosdrecht ben, gemeenschappelijke diensten om de herdenking van de bevrijding en van de gevallenen, wat wij ieder jaar doen, alleen ik heb er op het ogenblik niet zoveel tijd meer voor, is Pater Arie een beetje de mist in gegaan. Pater Arie is een heel goede vriend van me en dat is ook al typisch, dat is een pastoor.

D.? Toen ik jong was, toen was er één katholieke familie in Loosdrecht, Godevooi(?) maar toen hebben ze de boerderij van zijn oom gekocht, en daar is toen een kapel gemaakt. En toen zijn die katholieken hier gewoon gegroeid.

A.: Bij mijn oom meen ik ook dat er jongelui voordat ze naar Israel gingen, ook gewerkt hebben. Voor de oorlog en ook bij mijn Vader, en ook bij meer boeren, maar bij mijn Vader.....

D.:(?) Mijn neef Jas heeft nu 10 boeren geloof ik gevonden waar jongens gewerkt hebben.

A.: Maar mijn Vader was dus, wat ik dus altijd wel verstaan heb, een bijzondere voorstander hiervan, van deze materie en om deze jongelui op te leiden maar wij zijn van huis uit ook jonge jongens, wat voor nationaliteit, of het Loosdrecht's zijn of wat dan ook, kinderen of jongelui die geïnteresseerd zijn in het boerenvak om die dus wat bij te brengen en mijn Vader was dus ook gezien zijn hele opvoeding en ook mijn Moeder, als de

kerk, de grootvader, de vader en de schoonvader, als dominee krijg je wat meer veelzijdigheid in je leven en dat is dus helemaal meer geworteld daardoor en hij liet zich door niemand van de tafel vegen en hij is in de oorlog erg brutaal geweest

M.: Hoe heette jouw Vader?

A.: Dirk Gijbertus Doets.

D.(?): Ik heb in Israel mensen ontmoet die ik kende van jullie bedrijf.

A.: Ja, dat vind ik toch leuk, dan ga ik daar toch een keer naar kijken.

Van na de oorlog ken ik dus alleen maar degenen, dat ik Elko geweest, dat is Check(?) geweest, ik meen dat er nog een jongen is geweest, die zijn naam is me ontgaan, er zijn drie jongens geweest en toen kwam al heel gauw daar een alternatief voor, omdat Israel neem ik aan al meer mensen had die al behoorlijk in het vak waren, konden ze dus beter daar op gaan leiden dan hier, maar het is vóór de oorlog, en dat weet U nog beter dan ik exact, maar na de oorlog is dat herhaald, maar toen kwamen ze uit s-Graveland, maar dat heeft niet zo lang geduurd, maar die jongens heb ik hier ook gekend en toen was ik inmiddels al een jaar of 14, 15, we werkten met elkaar op, we moesten samen hooi harken en al die toestanden, zo is zo een leven eigenlijk gevormd en dat is erg leuk en daar kwam dus bij dat mijn Vader eigenlijk voor niemand bang was, ook voor de Wehrmacht niet, voor de bezetter niet, hij was honds brutaal, maar mijn Moeder was erg bang.

M.: Hoe heette je Moeder?

A.: Mijn Moeder heette Nel Vonk. En mijn Moeder had erg veel zenuwen over al deze

dingen want ze wist ook niet goed wat mijn Vader nu allemaal uitvoerde, het was allemaal correct, maar ten opzichte van de bezetter was het niet correct natuurlijk en hij heeft ook een keer in de bak gezeten op de Langstaak in Hilversum omdat hij veel aan de mensen verkocht voor heel gewone prijzen, hij heeft niemand afgezet, mensen konden melk en alles goedkoop krijgen, maar je kon ook maar ten dele geven omdat je had ook je leveringsplichten ten opzichte van de regering, ten opzichte van de Wehrmacht, en hij rommelde daar wel eens mee en toen hebben ze hem een keer een controle aangeroepen, hij was erg link en ze konden er niet uitkomen en ze konden hier vandaan niet bellen met de voedselcommissaris, toen zijn ze naar Hilversum gefietst naar het politie bureau, hebben ze daar zitten bellen met de voedselcommissaris, maar ze waren niet de enigen, toen is het zo lang uitgelopen dat die man van het bureau zei: hoor eens, nou is het afgelopen, we gaan de tent sluiten, nou kunnen jullie er allemaal uitgaan, of jullie blijven allemaal hier, maar dan sluit ik jullie op vannacht. Toen zeiden zij: wij eruit en Doets erin. Toen hebben ze mijn Vader 3 dagen laten zitten en daar is hij in contact gekomen met West, dat was een Jood uit Hilversum, Louis West, we hebben nog die ets hangen van die varkens, die is van Louis West. Hij had een bloemenzaak in Hilversum. Die heeft mijn Vader van hem gehad uit dankbaarheid en die klampte zich aan mijn Vader, want iedere keer kwamen die Duitsers en dan kroop hij dus weg, maar er waren anderen en die zaten zo een beetje hem voor de gek te houden en dan zei hij tegen mijn Vader: hoor eens even Doets, of later Dirk, ze willen me honing geven op mijn brood en dat is wel lekker maar het is geen honing, het is boenwas en mijn Vader zei ik heb toch zoveel meegemaakt in die korte tijd en ik heb zo verschrikkelijk gelachen ook met West, maar West leefde op het randje van de dood eigenlijk, want iedere keer dacht hij, ze komen me halen, maar door alle humor en alle toestand hebben ze met zijn allen West er ook door gesleept en die heeft ook de oorlog overleefd. Mijn Vader kreeg na de

oorlog die ets van hem met die biggetjes. Dat was heel erg leuk, dat was Louis West.

M.: Waar woont hij nu?

A.: Louis West is al lang overleden. Dat weet ik niet. Wie nog misschien zou leven, we hadden 2 Joden, U vindt het goed dat ik die naam gebruik? Het waren 2 Joden, 2 Israelisch, vroeger waren het Joden nu zijn het Israelisch.

M.: Ze wonen in Israel?

A.: Nee, er waren er twee hier, dat was Tiwald en Bachrach, dat waren twee veehandelaren, de ene was heel groot en de andere was heel klein, het was net Stan Laurel & Oliver Hardy, die verhouding maar omdat dus die kleine was ietwat dik, maar als hij mager geweest was had je die verhouding, en die kwamen bij ons met mijn Vader handelen. Mijn Vader was "keen" en die lui waren dat ook en dat activeerde elkaar, dat ging altijd leuk, ze hielden van elkaar, want ze probeerden van elkaar iedere keer wat te pikken op een eerlijke manier en het is wel eens een keer gebeurd, dat heeft mijn Vader verteld, dat dan kwamen ze Zondags, want Zondag was voor hen weer een nieuwe week, maar Zondag was voor ons de Zondag, dan kwamen zij bij mijn Vader, want ze hadden niets te doen met zijn tweeën en dan kwamen ze hier bij de koeien op het land of in de stal en toen is het een keer voorgevallen dat ze over koeien zaten te zeuren en toen zeiden ze, welke koeien wil je nu gaan verkopen, nou ik wil die en die koeien nu gaan verkopen, maar het is Zondag, hoe moeten we dat nu doen en toen zei Tiwald of Bachrach tegen mijn Vader, Doets moet je nou eens luisteren, wat zou je er nou voor vrAGEN als het Maandag was. Vindt je het niet mooi? Want die hadden humor hoor. Die Joden hadden humor. Echte leuke pikante humor, en mijn Vader heeft dat wel verteld. En helaas is Bachrach in de oorlog om het leven gekomen in een kamp geloof ik, maar Tiwald heeft in Friesland ondergedoken gezeten, zijn hele meubilair heeft hier boven op zolder gezeten en dat heeft mijn Vader gedeeltelijk met de Utrechtse tentwagen uit de villa in Hilversum gehaald en gedeeltelijk is het door Driehuizen, de vrachtrijder, hier gebracht en daar heeft hij gesodemieter mee gehad want hij zei dat het van zijn schoonvader was maar er waren lui die hem daarheen gevolgd hadden en die zagen dus dat hij dat gedaan had en toen zie mijn Vader: je kunt zeggen wat je wilt, je komt er niet aan. Niemand kwam er aan; toen de oorlog afgelopen was kreeg Tiwald zo weer alles terug. Tiwald schijnt nog te leven meen ik, en die zou dat nog kunnen beamen, maar hij kreeg toen zelfs met die meubels op zolder moeite. Dat zijn dingen die je bij blijven, want er was hier nog eens iemand van wie mijn Vader geld kreeg in het dorp en toen kwam mijn Vader het dorp uitfietsen met het karretje met de melk, dat was al ver na de oorlog, en toen zat die vent een beetje te lachen tegen mijn Vader. Toen stopte mijn Vader, met het karretje achter de fiets, ik was er bij, ik hield het karretje vast en hij ging naar hem toe en hij zei: houd mijn fiets maar vast en die kerel ging zo allemens te keer tegen mijn Vader, want die wou hem afschrikken, maar mijn Vader die liet zich niet afschrikken en toen ging diezelfde vent daar een heel verhaal staan schreeuwen over dat achterover drukken van het meubilair van Joden. Toen werd mijn Vader zo kwaad, toen zei hij: kom jij eens op de weg met je grote praat. Jij blijft daar op de deur met die twee vrouwen, zijn dochter en zijn vrouw hielden hem aan beide kanten vast, en hij zei, als hij op de weg gekomen was had ik hem met één klap doodgeslagen.

D.: Die Vader was een stevige baas hoor.

A.: Ja, die was eerlijk en die duldde zulk soort dingen niet, ook niet

zoveel jaar na de oorlog. Toen werd hij er nog mee geconfronteerd.

M.: Wanneer is hij gestorven?

A.: Nee, er waren er twee hier, dat was Tiwald en Bachrach, dat waren twee veehandelaren, de ene was heel groot en de andere was heel klein, het was net Stan Laurel & Oliver Hardy, die verhouding maar omdat dus die kleine was ietwat dik, maar als hij mager geweest was had je die verhouding, en die kwamen bij ons met mijn Vader handelen. Mijn Vader was "keen" en die lui waren dat ook en dat activeerde elkaar, dat ging altijd leuk, ze hielden van elkaar, want ze probeerden van elkaar iedere keer wat te pikken op een eerlijke manier en het is wel eens een keer gebeurd, dat heeft mijn Vader verteld, dat dan kwamen ze Zondags, want Zondag was voor hen weer een nieuwe week, maar Zondag was voor ons de Zondag, dan kwamen zij bij mijn Vader, want ze hadden niets te doen met zijn tweeën en dan kwamen ze hier bij de koeien op het land of in de stal en toen is het een keer voorgevallen dat ze over koeien zaten te zeuren en toen zeiden ze, welke koeien wil je nu gaan verkopen, nou ik wil die en die koeien nu gaan verkopen, maar het is Zondag, hoe moeten we dat nu doen en toen zei Tiwald of Bachrach tegen mijn Vader, Doets moet je nou eens luisteren, wat zou je er nou voor vrAGEN als het Maandag was. Vindt je het niet mooi? Want die hadden humor hoor. Die Joden hadden humor. Echte leuke pikante humor, en mijn Vader heeft dat wel verteld. En helaas is Bachrach in de oorlog om het leven gekomen in een kamp geloof ik, maar Tiwald heeft in Friesland ondergedoken gezeten, zijn hele meubilair heeft hier boven op zolder gezeten en dat heeft mijn Vader gedeeltelijk met de Utrechtse tentwagen uit de villa in Hilversum gehaald en gedeeltelijk is het door Driehuizen, de vrachtrijder, hier gebracht en daar heeft hij gesodemieier mee gehad want hij zei dat het van zijn schoonvader was maar er waren lui die hem daarheen gevolgd hadden en die zagen dus dat hij dat gedaan had en toen zie mijn Vader: je kunt zeggen wat je wilt, je komt er niet aan. Niemand kwam er aan; toen de oorlog afgelopen was kreeg Tiwald zo weer alles terug. Tiwald schijnt nog te leven meen ik, en die zou dat nog kunnen beamen, maar hij kreeg toen zelfs met die meubels op zolder moeite. Dat zijn dingen die je bij blijven, want er was hier nog eens iemand van wie mijn Vader geld kreeg in het dorp en toen kwam mijn Vader het dorp uitfietsen met het karretje met de melk, dat was al ver na de oorlog, en toen zat die vent een beetje te lachen tegen mijn Vader. Toen stopte mijn Vader, met het karretje achter de fiets, ik was er bij, ik hield het karretje vast en hij ging naar hem toe en hij zei: houd mijn fiets maar vast en die kerel ging zo allemens te keer tegen mijn Vader, want die wou hem afschrikken, maar mijn Vader die liet zich niet afschrikken en toen ging diezelfde vent daar een heel verhaal staan schreeuwen over dat achterover drukken van het meubilair van Joden. Toen werd mijn Vader zo kwaad, toen zei hij: kom jij eens op de weg met je grote praat. Jij blijft daar op de deur met die twee vrouwen, zijn dochter en zijn vrouw hielden hem aan beide kanten vast, en hij zei, als hij op de weg gekomen was had ik hem met één klap doodgeslagen.

D.: Dat kwam voor.

M.: Daar hadden we het al over vandaag.

D.: Ik kreeg van een Duitse officier pasjes om de grens over te gaan met smoesjes

A.: Metta Lande heet ze

M.: Toen ze hier was, Metta woont in Tel-Aviv, toen is ze getrouwd.

A.: Maar haar eigen naam is Lande. Volgens haar en volgens de fotos die we van haar ouders hebben gehad die zijn nog ergens, bij mijn zuster of

hier ergens in huis, ze had ook zeer sympathieke ouders.

M.: Zijn die hier geweest?

A.: Nee, Metta had graag gehad dat mijn ouders met haar ouders hadden kennis gemaakt en dat mijn ouders daar naartoe waren gegaan, maar in de eerste plaats, boer zijnde, is het erg moeilijk en in de tweede plaats, mijn Moeder was ziek en dat heeft erg veel geld gekost en als het levensonderhoud erg duur is, dan kom je aan het reizen niet toe. Je kwam er niet toe in die tijd. Als je nu persé wil, dan ga je 5 dagen naar die zweefvlieg club toe in Nederland, wat maakt dat nou uit, al moet je dan morgenavond in Jeruzalem zijn, er is iets bijzonders, dan ga je er heen en dan ben je er.

D.: Precies, ??? kon een ticket krijgen voor \$600, dat heeft hij gedaan.

A.: Dat is erg leuk. We hebben dus in die eerste groep Joden vóór de oorlog, daar waren mensen bij die echt consequent Jood waren, hoe moet ik dat zeggen, er was er ook eentje bij die heette van Esra als ik me niet vergis, en die jongen die had een blikje, dat hebben we jaren gehad en dat is misschien ergens in de schuur, dat voor kippenblikje ging toen hij er niet meer was, daar bracht hij zijn eigen eten in mee.

D.: Hij was kosher.

A.: En dat was een geëmailleerd blikje met een dekseltje en ik meen dat het met een klemmetje zat, ik weet het nog goed. En dat maakte indruk op je, dat die jongen uit dat blikje at en niet at van het bord van je Moeder. Maar ik praat van vóór de oorlog, ik ben 4 jaar, kun je je voorstellen dat maakte indruk, waarom zou hij het eten van mijn Moeder niet lusten. Nou weet ik het wel, maar toen.

M.: Dat zijn de bigetjes.

A.: En dan kun je je ook voorstellen als er zulke fotos gemaakt zijn, die zijn er en die moeten ook hier ergens zwerven of bij mijn zuster, Metta op een grote zeug of op een grote beer, Metta, een Jodinetje op een onrein dier, kmet haar overall en haar rode zakdoekje om. Dat zijn leuke dingen, later ga je die begrijpen.

M.: En waar zijn die fotos dan?

A.: Die moeten ergens zijn. Als je nagaat, als ik dit bureau opentrek, als mijn Vader, die is in 1963 overleden, dat heb ik gezegd, binnen zou stappen hier en achter het bureau ging zitten en een le open zou trekken, dan zou hij zeggen: verdikkeme, jullie hebben in die tijd maar weinig uitgehaald. Ik laat alles zitten, ik heb toch geen tijd. Af ewn toe trek ik eens een la open en dan schuif ik hamook zo weer dicht. Vind ik leuk, ik heb daar een koffer vol en daar een koffer vol, maar omdat mijn Moeder toen uit het huis gegaan is, toen wij gingen trouwen, zijn die fotos bij mijn zuster blijven zwerven en mijn zuster heeft het druk en ik heb het druk, we moeten het eigenlijk altijd nog eens een keertje na gaan kijken, zijn we nooit toe gekomen.

M.: Moet je doen en dan moet je ze naar Metta sturen.

A.: Maar Metta kent ze hoor, want die hebben wij nog van Metta gehad. Maar ik heb Metta ook op de film, toen ze hier in Nederland was, want Metta is verschillende keren geweest en Metta is ook verschillende keren geweest bij de familie in Amsterdam en ik meen dat dat een knopen fabrikant was, ik weet niet meer hoe hij heet en ik weet ook niet meer waar het precies was en dat was Metta daar en dan gingen wij van hieruit naar Metta toe, even een half uurtje, want ze was druk en ze moest zoveel mensen bezoeken en dan spraken we even en zoenden elkaar en dan ging ieder zijns weegs. Ze is hier ook geweest met haar kinderen, haar dochter, weet ik heel goed,

ze wilde ook een keer met haar dochter komen en die kwam ziek te liggen in Amsterdam, met hoge koorts, toen durfde ze niet, toen zijn wij ook weer daar naar toe gegaan, maar kijk, wij krijgen nooit problemen want we zien elkaar weinig, het gaat altijd goed.

M.: Jullie zijn prima mensen, zij is een prima meid.

A.: Ik heb toen tegen haar gezegd, wij komen beslist en ik heb het er met mijn vrouw nu nog over gehad en mijn vrouw zegt dus, we gaan er beslist naar toe als we gezond zijn, maar als we wat zouden mankeren, dan zou je dat versnellen, zij zegt, één ding wil ik voorop stellen, het is een broeihaard in de wereld en die wil ik niet ontloepne, zegt ze, helemaal niet, maar we hebben jongens van 15, 17 jaar, jongens die nog aan het studeren zijn, we hebben hier een heel bedrijf, ik wil, als we er naar toe gaan nog een poosje wachten, tot de jongens iets groter zijn; mocht er met ons beiden of met ieder individueel iets gebeuren, ja, zo praat men, dan wil ik dat de kinderen zich in ieder geval kunnen redden. Misschien is dat ver gedacht, maar ze heeft ergens natuurlijk wel gelijk, ik zou een verkeerde man zijn als ik mijn vrouw daar niet in steunde, maar zij heeft natuurlijk ergens gelijk, als ik morgen met het vliegtuig naar Oslo ga, dat ligt anders dan wanneer we zeggen, we gaen met het vliegtuig naar Israel. Dat bent U toch met me eens.

M.: Nee, daar ben ik het niet mee eens.

A.: Voor de veiligheid; vind je Israel veilig?

D.: Ja zeker, met het vliegtuig.

A.: Die jonge Engelsman die bij het graf van Christus een kogel door zijn hoofd krijgt.

M.: In Oslo gebeuren ook gekke dingen. Dit is zuiver de Palestijnse propaganda. Die doen alles om het toerisme naar Israel te dwarsbomen.

A.: Zo moet U dat niet zien. Als onze kinderen 20 jaar zouden zijn dan zouden we het gewoon doen.

M.: Ik neem het je niet kwalijk.

A.: Nee, dat neemt U de gemeenschap kwalijk die dat veroorzaakt.

D.: Ik heb me er nooit door laten beïnvloeden. Wip(?) heeft geen ogenblik gearzeld om naar Tel-Aviv te gaan.

M.: Ik woon er nu 40 jaar, ik woon er rustig. Er is niets aan de hand maar die Arabieren terroristen stoken. Die hebben een groot deel van de pers ook in Nederland opgekocht en die zorgen dat al deze dingen in Israel worden opgeblazen, alleen maar met het doel om het toerisme van Israel kapot te maken.

A.: En precies hetzelfde gebeurt hier met de Amerikanen. De Amerikanen daar wordt de vloer mee aangeveegd, de Russen hebben een kernramp en niemand die er de straat op gaat, tegenover de Russen, want die linkse partijen hier willen zo graag aan de macht en die vreten alles en die kunnen alles met het Oosten, maar zij moeten één ding niet vergeten, dat we een heel groot leger van Amerikanen in Duitsland hebben, Amerikanen die ons hebben helpen bevrijden, die uiteindelijk een vuist gemaakt hebben en hoe ze nou zulke mensen kunnen verfoeien. Ik ga ieder jaar een erebegraafplaats bekijken, waar ik die ook tegenkom, of het nou in België is of in Zuid-Nederland of op de Veluwe. Ook mijn kinderen zijn er meegenomen en dan zie je dus die jonge mensen die daar liggen, ietsje ouder dan mijn kinderen zijn, en als dat nou gebeurd zou zijn en je hoort dan die negatieve instelling, dan zeg je, waar is mijn kind voor gestorven. Wat zou je dat om het hart slaan, daar zou je gek van worden.

M.: Hetzelfde is met Israel. Het is daar niks gevaarlijker dan ieder ander land.

A.: Dat is misschien zo. We horen van genoeg mensen die er naar toegegaan zijn.

M.: Dat wil niet zeggen dat als iemand bang is om te gaan reizen, dan moet hij dat niet doen, want als er wat gebeurt, dan zeggen ze, zij heeft het gezegd.

A.: Maar zij vindt dus, als er wat mocht gebeuren, dan vindt zij dus, wie gaat er nu naar zo een land toe. Stel nou voor dat het in het Zuiden van Frankrijk gebeurt of in het vliegtuig naar Wenen, dan komt dat schijnbaar niet zo hard aan, want dan had je het niet verwacht, maar als je daar naartoe gaat, daag je het een beetje uit, zo denkt men dat.

M.: Maar zo denkt men dat door de propaganda van de terroristen. Dit is precies wat ze willen.

A.: Dat bereiken ze hier ook mee.

M.: Hij is er geweest, heb je iets gemerkt?

D.: Helemaal niets.

A.: Ben je er al verschillende keren geweest?

D.: Ja

A.: Je mag wel binnen komen, Jacob.

M.: Een paar dingen vragen. Metta was hier en Ezra was hier.

A.: Die waren allemaal van vóór de oorlog. O f de eerste tijd, U weet precies wanneer ze hier waren. Die jongens, wanneer waren die? In 1941 of in 1939, wanneer waren die hier?

D.: In 1939 waren ze er al.

A.: In de eerste jaren waren ze hier, Ezra en Metta en er waren er hoogstwaarschijnlijk meer, maar die Ezra, daar had mijn Vader het veel over. Mijn Vader had 189 punten voor melken bij zijn diploma gekregen en het maximum is 200. Hij zie, die Ezra kan melken, ik heb nog nooit zo één gezien. Onvoorstelbaar, en die vent kan werken, dat werd verteld. Hij zei. En mijn Vader was sterk en die legde het loodje er bij. Jammer hè.

D.: Is die omgekomen?

A.: Ja.

M.: Ja, dat is vreselijk. Dat is dat vreselijke ongeluk, één van de 10 beste mensen die we hadden, die zijn weggegaan naar Zwitserland en dat was verraad. Die zijn al bij de Belgische grens zo regelrecht naar de Gestapo gereden en daar is er geen een van teruggekomen.

A.: Daar was Ezra ook bij?

M.: Ja, en daar was ook die Jozef Dürheim bij, die bij Veldhuizen was. Ja, dat was heel erg.

A.: Maar er zijn ook anderen, dus Metta en nog vele anderen, die hebben het wel, en die wonen dus in Israel en Metta kent die dus allemaal, die noemt dat allemaal zo op en er zijn nog foto s, ik heb het boekje helaas niet hier, ik heb het aan een vriend van me gegeven om te lezen, al die boekjes van de Historische Kring, die hebben meen ik ook er een epistel aan gewijd.

M.: Dat heb ik hier, maar goed, dat ken je.

D.: Ik heb een heel stel foto s liggen.

A.: Metta onder de tafel, een heel grote tafel, En dan kwam Dientje, die was heel jong en die zei: Mama, er zit een meisje onder de tafel. Ze kon amper praten. En mijn Moedr kreeg zo wat een hartverlamming want die dacht, God, maar die was klein en die kwam aanlopen en die kon net zo daar onder kijken. Iemand die groot was kwam er hierop in, maar je maakt het ook mee dat langs deze wand, stond een heel groot Duits buffet, dat staat nu bij mijn zuster. Duitse jongens kwamen hier een razzia houden, er was er eentje

bij die stond met het geweer op zijn schouder, met zijn ellebogen op dat buffet, te huilen, die was helemaal van streek en dan zie je dat griezelig, zo een jongen wordt dan uitgestuurd om een stelletje Joden op te sporen, terwijl de jongen ten eerste helemaal niet weet wat dat is en ten tweede weent hij om zijn eigen huis. Kinderen, kinderen, kinderen, wet is oorlog toch erg. En dat dat nou 5 jaar zo geduurd heeft, de dominee heeft er nog van gepreekt, 4 Mei, dat we er nog geen stekepit van geleerd hebben. We hebben er niets van geleerd. We gaan nog steeds door, alles gaat door. Zo is het toch, het gaat toch door?

M.: We doen wel ons best.

A.: Jawel, ons best, dat doen we met zijn allen.

D.: De moeilijkheid is, de mens verandert niet.

A.: Nee; dat was een pienter mannetje, die ook nieuwe leerlingstelsel heeft gebracht, was dat na de oorlog ook?

M.: In de oorlog was het niet Kees Boeke maar Joop Westerweel die achter dit werk zat.

A.: Ja, maar ik bedoel, maar hij was er wel bij betrokken, want zijn naam werd er in genoemd.

M.: In wat?

A.:Mevrouw van Nieuwenhuizen zou het nog beter kunnen zeggen. Die was ook betrokken bij verschillende, het gaat over mensen, dan mag je niet over transacties praten, maar hoe moet ik het zeggen, transporteren en rondbrengen van mensen en ze in veiligheid brengen, ik heb dat stuk gelezen.

M.: Daar was geen Kees Boeke bij.

A.: Nee, was hij er niet bij?

M.: Dat was Joop Westerweel.

A.: Zou ik me daarin vergist hebben?

D.: Kees Boeke had een grote reputatie. Het was een man die absoluut tegen elk verzet en elk geweld was.

M.: Ja, maar die heeft niets gedaan om Joden te redden.

A.: Dat moet ik dan toch eens vragen aan Mevrouw van Nieuwenhuizen.

D.: Dat was Joop Westerweel.

A.: Je, dat weten we. Je zit hier tegenover iemand die 5 jaar was toen de oorlog uitbrak, 10 jaar toen de oorlog afgelopen was. Maar ik kan me een heleboel dingen goed herinneren. Diezelfde Veldhuizen, waar U geweest bent vandaag, die zijn vader, diezelfde boerderij, die gaven een kunstje aan met mijn Vader met verraad van paarden. Die man kreeg inkwartiering en die moesten paarden eisen. En toen zei die Oberfeldweibel, jij mag je paard houden maar ik moet een ander paard hebben voor mijn kar. Als jij zorgt voor een ander paard, dan laat ik die van jou staan. Van mijn Vader wist hij te staan en toen hebben ze hem hier naartoe gestuurd en er was een paard met een veulentje en een oud paard. Ze stonden verschillend en ze ontdekten dat paard met het veulentje, maar mijn vader stuurt die oude knol en die slaat zo wat die kerel hartstikke dood en die vent voelt zich genomen en die gaat het uitspreken, mijn Vader duikt onder en het paard en het veulentje wordt verplaatst. En het speelt zich af op deze boerderij. Mijn Vader moet dat paard en dat veulentje geven en dat wil hij niet en mijn Vader wist dat er verraad bij was en hij lag tegenover in die serre en iedere avond kwam die NSB Burgemeester, wat overigens heel veel goed gedaan heeft voor Loosdrecht en de Oberfeldweibel met een heel steil Duitse pantservuisten en als mijn Vader dat paard niet gaf, dan zou hij door die pantservuisten

verwelkomd worden. Mijn Vader speelde dat gewoon uit want hij was helemaal niet bang voor en daar staat mijn grootvader, de dominee, en Moeder stond langs het huis en hij stond op het achterblad en ik was dus bij de dijk en dat is zo hoog gespeeld, dat op een gegeven moment Waldebeen zich ermee heeft bemoeid en die is bij mijn Vader gekomen en zei: Ja jongen, dat gaat werkelijk fout, hij steekt de hele rotzooi in brand en die NSB Burgemeester, ik kan niet zo gauw op zijn naam komen, die kan het niet tegenhouden. Hij zei: je moet toch voor den dag komen met dat paard en dat veulentje. Ten einde raad heeft mijn Vader gecapituleerd en heeft de Gemeentesecretaris dat paard en dat veulentje mee gegeven. Maar wat gebeurt er? Dat paard en dat veulentje komen op die boerderij en die man ziet de schoonheid van het paard en het veulentje, want dat wordt altijd bestuurd, wij willen wel eens, maar het gaat altijd anders, hij heeft het op stal gezet en hij zegt tegen de Gemeentesecretaris, ik wil die Bauer spreken. Hij kwam bij mijn Vader, die Gemeentesecretaris, en toen zei mijn Vader: ben je nou helemaal belazerd? Hij zal niet harren(?maar hij zal verharren aan die boom. Hij zei: je hebt een vrijgeleide, hij wil je alleen ontmoeten, hij zei, daar staan we allemaal voor in. Dus mijn Vader zei: ik ben niet bang en hij ging er naar toe op de fiets. Ik weet het nog goed. Hij ging er naar toe, ze hebben met elkaar gesproken in de voorkamer en daar was dus Waldebeen ook bij en de Duitser had mijn Vader de hand gegeven en zegt: ik kan me voorstellen, U bent een man met een leven, een echte boer, een echte Bauer, die voor een paard en een veulentje voelt, zo schoon en zo mopoi. Hij zegt, ik geef het U van harte weer terug en ik begrijp waarom U al deze scene heeft gedaan en hij nam het paard van die boer in beslag en hij breekt op na x dagen en na x dagen ook op een gegeven ogenblik, want hij had een pelsjas, daar reed die vent altijd mee rond door het dorp, zijn ze daar ergens in Laren in bivak gegaan, hij is daar aan de borrel gegaan, dat paard met die pelsjas erin hebben de benen genomen en die zijn hier gewoon op de boerderij weer teruggekomen. Dus die boer kreeg terug en het paard en de kar en de pelsjas. Vind je dat geen haplpy end? Het is karakteriserend van mijn Vader, dat hij niet terugdeinsde; als hij me verraadde, dan moet hij daarvoor boeten. Na de oorlog weet ik nog, toen ik nog maar een jochie was, dat mijn Grootvader er van wist en terwijl die oude opa, de vader van Veldhuizen, Veldhuizen woonde hiernaast en die oude zat bij hem in het prieel en ik ben met opa wezen wandelen en die ziet hemk zitten en die gaat zo langs de struiken heen en die leest hem de les, waar ik bij was, en toen ben ik weggelopen. Onvoorstelbaar, ongezouten heeft hij zijn oren gewassen. Daar kwam heel geen Jood bij te pas. Het was gewoon een ouderling iets. Om te karakteriseren, hij was nergens bang vloer, hij ging gewoon door.

M.: Hij was nergens bang voor en hij was een mens. Hij had hart voor de zaak.

A.: Hij had een hart voor iedereen, ook voor de Israëliërs, voor iedereen die in nood verkeerde. En dat vind ik geweldig, maar ik vind het wel triest voor mijn Moeder, dat ze het allemaal op heeft moeten vangen en het is niet bewezen maar het zou er mee samen kunnen hangen. De doctoren hebben gezegd, psychische spanningen en zo, dat zo een ziekte ontstaan is, gewichtsrheumatiek. Dat dus de Israelische Ambassade naar ons heeft geschreven en het ging nl. over meneer en mevrouw Nieuwenhuizen, dominee van Nieuwenhuizen en zijn vrouw, in hoeverre die betrokken waren geweest bij de oorlog.

M.: Bij het reddjen van Joden en speciaal van Metta.

A.: Metta o.a., maar ook anderen. Daar heb ik nooit antwoord op kunnen geven. Ik heb daar toen ook met Metta over gesproken, want ik moest er toch met iemand over praten, ik zeg: Metta, moet je eens luisteren, als ik weet dat dat zo is, ik kan er wat over vertellen, dan zal ik dat doen maar bij mij is het alleen maar overlevering wat er in mijn hoofd is blijven hangen, ik ben de nieuwe generatie, al ben ik dan ook al weer oud. Ik zeg, dan kun je toch niet op mij afgaan, daar kun je me toch niet mee confronteren.

M.: Daarom zeg ik, het is een beetje optimistisch om te zeggen dat er nog een heleboel zijn die zich dat nog herinneren.

A.: Ja, dat is waar. Toen zei Metta: ik denk zou Metta daar zakelijk beter van kunnen worden. Vergeef me de gedachte, en ik zit er over te zweten, ik denk als jij daar beter van wilt worden en je moet mij daarvoor laten zweten, daar voel ik niet voor, dus ik heb het een beetje laten blijken, toen zei ze, nee, dat is het absoluut niet en toen zei ze, het gaat er dus om wij willen graag meneer en mevrouw van Nieuwenhuizen, als die dus voorgedragen worden, in Jeruzalem is dus een gebouw waar die namen in een muur worden gebeiteld en daar ging het dus over, komen ze daarvoor in aanmerking of komen ze niet in aanmerking, en toen zei ik: ik kan daar en ik durf daar ook niet over te oordelen.

M.: Dat kan je ook niet, daar was je niet.

A.: Toen ze dat zo rang naar me toe schreven, denk ik, ja, gut, mensen

M.: Die Nieuwenhuizen is zonder zijn vrouw gekomen.

A.: Ja, ze zijn gescheiden. Zijn ze bij U geweest, heeft U hem ontmoet? Hij is in Israël geweest.

M.: Ja, in Israël geweest.

A.: Is hij alleen daar geweest?

M.: Ja.

A.: Wanneer is dat geweest?

M.: Dat is geweest in October 1984.

A.: Is die naam werkelijk in die steen gebeiteld?

M.: Nee, die wordt niet in in de steen gebeiteld, hij plant een boom en hij krijgt een oorlonde, maar op die boom daar staat een bordje bij met zijn naam: van Nieuwenhuizen. Hij is ook geen dominee meer.

A.: Ik heb hem altijd zo gekend en hij is ook mijn roeicoach geweest, ik houd niet van dat tutoyeren en ik heb onlangs, hebben we een videoband gemaakt, die zijn zoon gemaakt heeft, die hier op de boerderij ook, dat kleine stukje, even van dominee Nieuwenhuizen met mij en op deze boerderij, waar ook de oorlog nog een beetje in voorkwam. Maar het zit toch een beetje moeilijk, maar we zijn erg goed met mevrouw van Nieuwenhuizen, we ontmoeten elkaar weinig maar als we aan de telefoon zitten, kan het rustig een uur duren. Heeft U nooit contact met haar gehad, met mevrouw van Nieuwenhuizen?

M.: Nee, ik kan het me niet heugen.

A.: Een zeer innemende vrouw.

M.: Ik kwam daar aan de overkant in het huis van Salute Juventute, daar zaten ook een hoop van onze mensen ondergedoken, bij Katy Mulder.

A.: Zij weet dus heel veel dingen ervan, met haar hebben we het erover gehad, we hebben het eens een keer gehad, toen kwam ze hier, als zij komt met de bus dan breng ik haar thuis. Dat is het makkelijkste voor haar. Ze woont in Laren. Ze komt hier en dan breng ik haar thuis s avonds en zeg: zal ik Metta even bellen? Het zweet breekt me uit.

D.: Ben je gekj, we bellen haar gewoon op, we draaien het nummer. Toen kregen we een of ander grietje die Arabisch sprak of weet ik veel. Ik kon er niet uit wijs worden, dat meisje ook niet, toen zei ik, we hangen maar weer op. Ik zeg: Metta is er niet. Zulke gekke dingen doen we wel eens, dat is leuk. En U hoeft er niet gek van op te kijken als U op een of ander ogenblik in Jeruzalem of weet ik waar rondloopt, dat je denkt: die Doets had zo een groot woord, nou loopt hij daar waarachtig. Kan best.

M.: Maar dan hoop ik dat je het van te voren schrijft.

A.: Maar we worden op twee manieren getrokken, in de eerste plaats omdat ik Metta graag wil zien, hoe ze leeft en woont, en in de tweede plaats worden wij door Israel getrokken omdat wij iedere dag uit de Bijbel lezen, ons hele geloof zich daar heeft afgespeeld en nog afspeelt. En ik wil ook zien hoe zij werkelijk, zoals ze altijd spraken, hoe ze dat gingen doen en hoe ze dat vertelden, wil ik wel eens zien. En dan ga ik als boer.

D.: Want ik had altijd met de landbouw te maken. Ik ging altijd met landbouwkundigen op stap, zij deden daar proeven voor ons op kiboetsiem, met 20, 30 koeienrassen, je weet gewoon niet wat je ziet.

A.: Die productie is ook geweldig hoog en ik heb er veel over gelezen, ik heb met heel veel dingen te maken, maar soms is mij het hioofd een beetje vol en dan lig ik te denken, o ja, dat was zo. Maar de vader van een vriend van me uit Hilversum, Drieënhuizen, die is met de N.C.V. geweest, met Jan van Hillo, en hij zei: ik kwam op dat land, ik pakte die grond zo in mijn hand, ik denk, nou Drieënhuizen, zei ik tegen mezelf, met je land van overvloed, van melk en honing, het is maar een zootje, het is allemaal stof. Dus het eerste het beste hoopje dat hij tegen kwam had hij gepakt, maar later, toen hij is teruggekomen, zei hij: het is geweldig.

D.: Haar man heeft dat irrigatiekanaal aangelegd, van het water dat boven aan de Jordaan afgeleid werd en zo naar de Negev ging, dat heeft haar man....

A.: Ik kan me voorstellen dat ook als je niet Israëliër bent

10 Mei 1986, Mevrouw VERAAR, DIRK SCHOENMAKER, Loosdrecht.

- M.: Dat je vertelt van Gert, hoe hij in Westerbork drie keer
V.: Dat was in Duitsland dat hij drie keer op transport gestaan heeft en drie keer ontsnapt is, dat hij naar een kamp moest en de gaskamer in. Daar ging hij weer terug, ontsnapte hij op een of andere manier en
M.: En daarna is hij naar de Schutzluis gekomen.
V.: Na de oorlog
M.: Nee, in de oorlog, toen hij uit Duitsland kwam, toen zijn ze naar de Schutzluis gekomen.
V.: Nee, dat was na de oorlog. Toen zijn ze teruggekomen naar Nederland.
M.: Nu begrijp ik het niet. Hij vertelde dat hij uit de trein gesprongen is op weg van Westerbork naar Duitsland.
V.: Nee, dat was in een kamp, ik weet niet welk kamp; ze waren in Duitsland, die naam ben ik vergeten. Dat was in de oorlog, nadat ze hier in de Schutzluis geweest zijn. Maar ik zal eerst even vertellen, toen ze bij de Schutzluis weggegaan zijn, toen wisten wij niet, je hoorde geruchten, ze waren gevangen genomen en toen kreeg ik, ik weet niet precies hoeveel later, een brief van Rosa, dat ze me dringend wilde spreken. Maar ja, met een gezin met kleine kinderen, wat is dringend, daar vlieg je direct niet naar toe, dus toen ben ik daar naar toegegaan, ik weet niet precies hoeveel dagen later, en nou, daar staat een BS-er voor haar huis, dus ik dacht, ze zijn onder bewaking, maar ik was niet zo heel erg bang, dus ik stapte met een brutaal gezicht naar die vent toe, ik zeg: ik kom hier met iemand spreken; hij zei: wie moet U hebben, ik zeg Rosa Kratzer. Een Jodin zeker, zegt hij, die zijn allemaal weggevoerd naar Westerbork en dan gaan ze allemaal naar de gaskamer. Ik begon te brullen, vreselijk. Die vent schrok er van eigenlijk, dat ik zo ontdaan was. Ik zeg: O God, dan ben ik te laat. Dat vond ik zo erg. Toen ben ik naar Amsterdam, naar de Joodse Raad gegaan, met die brief om te vragen, wat kan ik doen, is ze nog bereikbaar. Toen kreeg ik daar het advies: niets doen, in het belang van Uw eigen veiligheid. U kan wel levensmiddelen sturen maar de kans dat ze ze krijgt is heel erg klein. Dan ben je uitgepraat natuurlijk. En toen was het eerste wat we van ze hoorden dat ze na de oorlog weer op die Betonweg zaten, en toen zijn we er nog een avond geweest en toen hebben ze al hun belevenissen verteld, hoe ze op weg in de trein en dat ze toen met een beschikking weer de trein uitgegaan waren en door de velden gegaan waren, de koolrapen uit de grond getrokken hebben, eieren uit de kippenhokken en zo rauw opgegeten, bij de boeren waar de mensen weg waren in huis gingen en in de kelder en zo etende zijn ze weer teruggekomen.
M.: In 1942 zijn ze ondergedoken?
V.: Ja, in 1942.
M.: En toen waren zij net weg naar Elden, net er voor, en toen zijn ze gepakt en in Westerbork en daarna in Bergen-Belsen geweest.
V.: Ik wist niet meer in welk kamp ze geweest waren, in Duitsland.
M.: Daar ben ik ook geweest, daar heb ik ze weer ontmoet en die hele terugreis heb ik ook meegemaakt, dus ik kan me dat precies voorstellen. Ik was misschien twee, drie jaar ouder. Die man heeft U niets gedaan, die heeft U gewoon laten lopen?
V.: Nee, die schrok zo dat ik liep te brullen, dat was een Hollander, ik zag het uniform van, het was een BS-er. Nee, hij heeft me niets gedaan. Die

schrok zich wild toen ik zei, O God, dan ben ik te laat. We kregen een hele tijd later een brief van Rosa, we hadden het zo druk, mijn dochter is inmiddels geboren en U ziet wel, dat is een zorgenkind, dan heb je het zo druk en met een groot gezin gaat dat allemaal een beetje op de achtergrond, maar toen kregen we een brief van haar en daar hebben we toen weer op teruggeschreven, nee, daar is niet op teruggeschreven, dat is kort na haar geboorte geweest en toen later was Emmy op de MULO, dus die kende een beetje Engels, dat is een dochter, ten toen kwam de brief te voorschijn en toen zei ze, heb je daar op teruggeschreven, die hoorde toen dat verhaal eigenlijk pas, ze is na de oorlog geboren, ik zeg, nee kind, daar is nooit wat van gekomen. Dat vond ik heel erg naar eigenlijk, na zoveel jaren krijg je dat natuurlijk. En toen heeft zij geschreven, in het Engels, en daar kregen we direct antwoord op. En toen waren ze 10 jaar in Amerika en toen ineens stonden ze hier en ik zei, God, Rosa

M.: Je herkende haar direct?

V.: Direct; mijn man zat te melken, toen zeg ik tegen haar, en nou moet je niets zeggen, want anders hoort hij het aan de stem. Toen had ze al echt zo een Amerikaans accent, en ik zei, ken je deze dame nog?

M.: Nou wou ik nog eens even dat verhaal, vertel dat nog eens een keer, dat jullie gelijk opliepen. Hoe heet jij, de zoon?

C.: Chris.

M.: En jullie liepen dus naar school, gelijk op met de jongens die hier kwamen bij de boeren werken.

C.: We wachtten soms op ze, hier aan de weg. En dan liep je in de richting van de school, dat is hier 1500 meter vandaan, en dan verdween de een bij Veldhuizen, en dan "tot vanavond" en de jongens stonden tegen elkaar te roepen, want die moesten de hele dag werken, ze droegen nooit iets van eten of iets dergelijks bij zich want je zou zeggen, ze hebben een veldfles; ik denk dat ze ook door de boeren gevoed werden, ze kregen een beetje kost en inwoning, en er liepen er zelfs nog voorbij die school, dus ik neem aan dat die daar bij de boer werkten, als kind zijnde, zo een school is een hele afstand van hier, verder kwam je niet, dat was totaal onbekend terrein, als de kerk daar stond dan gingen wij ook knog wel naar de kerk, en drie, vier hoofden, die gingen voorbij onze school.

M.: Ik vroeg je waar jullie over spraken, als jullie samen op liepen.

C.: Oppervlakkig, over het werk, wat ze doen op de boerderij, maar de problemen en dat het vluchtelingen waren, jongens en meisjes die geen thuis meer hadden, dat werd niet bespeeld.

V.: Ze waren heel tevreden onder elkaar, echt wel blijmoedig.

C.: Ze kwamen soms zingend in zo een groep het land uit.

M.: Ja, maar wat je straks vertelde dat het was allemaal een beetje mysterieus, die Schutzluis, die had een bijklank.

C.: Voor ons, als kleine jongetjes, wel, omdat daarvoor was het een tehuis voor heel moeilijk opvoedbare kinderen, je zou zeggen een soort jeugdgevangenis, het is ergens in Doorn terecht gekomen, knapen en meiden die een scheve straat geschreden hadden, je zou nu zeggen verslaafde junkies, die hebben toen plaats moeten maken voor Joodse kinderen. Die kinderen waren een ietsje ouder dan wij. We moesten in de oorlog andere gewassen verbouwen, graan en bieten en dan hoor je dat die kinderen te keer gingen en er stonden hoge ijzeren hekken omheen, we gingen wel eens onder het struikgewas kijken en dan zag je traliewerken voor de ramen zitten. Dan bracht je verslag aan je vader, die had het allang eens een keer gezien natuurlijk en die zei, als je goed lastig en vervelend

bent, dan kom je daar terecht. Van het ene moment op het andere kwam daar een andere bevolking in, de Joden. Ik het begin keek je en dacht je, dat is datzelfde tuig.

V.: Ja, jullie als kinderen, maar wij als ouderen wisten wel beter.

C.: Ja natuurlijk, zo kwam het als kind aan.

M.: Ja, dat is wat ik horen wil, hoe het als kinderen onder elkaar overkwam.

C.: Wat heb jij uitgevoerd, dat je daar zit, dat durfde je wel. Er werd wel eens fluisterend gezegd, die kinderen hebben ze bij hun ouders weggehaald, die ouders zijn misschien al weggehaald, en die zijn straks misschien ook aan de beurt, maar daar werd gewoon niet over gesproken. En met die kinderen praatte je daar helemaal niet over als je die blijde, gelukkige, huppelende en een beetje scharrelend aan zag komen dan dacht je, dat zij zijn gelukkige mensen. Ze leefden toch allemaal met het idee dat ze naar Israël zouden gaan, niet? Niet meer terug naar Duitsland of naar Polen, ze waren op weg.

V.: Rosa en Gert hadden de papieren al, dat bij het eerste transport dat naar Israël zou gaan waren ze bij. En daarom zijn ze ook na de oorlog vrij vlot gegaan, omdat ze die papieren al hadden. Ze leefden echt met het idee.

C.: Je kreeg de indruk dat er een Joodse organisatie achter dit huis stond, dat het door de Joden zelf gebeurde, niet door de Moffen want er waren geen Moffen.

M.: Je bedoelt in Schutsluis.

C.: Door Joden zelf.

M.: Jazeker.

C.: Er waren geen Moffen

M.: Het had ook niets meer met de Kinderrechter te maken. Het was gewoon gehoord.

C.: Een Joodse ouder-organisatie of hoe je dat noemen mag, was verantwoordelijk voor de kinderen

M.: Mijn man was daar jeugdleider, die was in de leiding van het Huis.

C.: En heel af en toe kwam er wel eens een grotere mee en die sprak dan bij de boeren, dat zag je ook wel. Die kwamen dan naar beneden zoals wij dat noemden, want dat was boven en dit is beneden, en dan dacht je, daar komt zeker zijn baas mee. Die kwamen bij Schoenmaker praten of bij Veldhuizen of die liepen met de jongens mee en gingen later weer terug. Volgens mij waren dat de contact-figuren die het regelden. De organisatie, volgens mij, ik heb nooit gemerkt dat daar Duitsers achter zaten, volgens mij zaten daar de Joden zelf achter.

M.: Ze zijn gevlucht voor de Duitsers.

V.: Ze zijn uit Duitsland hier gekomen omdat ze hoopten vrij te zijn. Toen Hitler Polen binnen viel en daar met de Joden gebeurde, zijn ze in Duitsland ook na gaan denken.

M.: Er waren toen in Duitsland ook al deportaties.

C.: De kreet van het Heilige Land kwam me vanaf die tijd bekend voor, daar spraken ze wel over.

V.: Dat gaf hun altijd moed. Ze zei, ik heb eerst gedacht, kan ik bij U wel koffie drinken. Maar ze ag wel dat ik een aparte pan had voor de melk voor de koffie, dat daar geen varkensvlees in zat, ze mocht niet meeëten maar ik had een apart pannetje waar ik de melk in kookte dus daarom mocht ze wel koffie drinken. Weet je wel, zo was ze, maar Gert lustte wel spek, ze waren van verschillende richtingen. Max hiermaast ook.

M.: Max hiermaast was bij?

V.: Schoenmaker. Maar zij dacht in alles altijd, dat vond ik erg lief van haar, als ze iets deed dan dacht ze altijd, hoe zou mijn vader hierover denken. Die vader was bepaald een heel plichtsgetrouwe Jood geweest en dan dacht ze altijd, zou mijn vader dit goed vinden. Daar hield ze altijd rekening mee als ze iets deed. Ze was pas 17 jaar.

M.: Buitengewoon.

V.: Ze hield rekening met het Joodse geloof. Kan ik dit doen en wat zou mijn vader gedaan hebben. En daar kon je echt wel fijn over praten. Ze zei wel eens: jullie geloven in Jezus, maar dat was ook een Jood. Zo iets weet je wel.

M.: Dus ik begrijp goed dat Rosa was hier en Ruth. Is Ruth nooit teruggeweest hier?

V.: Nee, die heb ik nooit meer gezien. Maar Ruth was wel ontkomen, dat heb ik van Rosa gehoord tenminste. Die was via andere kanalen in de olortog al in Israel gekomen. Zo heb ik van Rosa begrepen.

M.: Het was een donker meisje met krulletjes.

V.: Ja, en slank, groot, een lange meid.

M.: Dat was heel waarschijnlijk Ruth Director.

V.: Ik ken haar achtemaam niet. Misschien heb ik die toen wel gehoord, maar dat houd ik natuurlijk niet bij.

M.: Die kwamen s ochtends te voet op de boerderij?

V.: Op de boerderij, op die foto. Daar woonde Schoenmaker.

S.: En dan liep je achterom en dan kwam je zo in het kamp.

M.: In de Schutsluis. Zo kwamen ze. En er was er eentje bij die bij jou werkte.

V.: Dat was die Max, altijd dezelfde.

S.: Hij wou leren melken.

M.: Heeft hij het geleerd?

S.: Ik heb een foto dat hij onder een koe zat. Ik kan hem niet meer vinden. Ik zal hem nog eens zoeken.

M.: Als je hem vindt, geef hem dan aan Daams, dat hij daar een fotocopie van maakt, dan krijg je het fototje weer terug.

V.: Want hij heeft dat fototje van dat meisje onder de koe ook meegenomen.

M.: Maar je hebt er geen speciale herinneringen aan.

S.: Hij heeft nog wel een keer een brief geschreven, uit Spanje, toen hij al onderweg was.

M.: Dat was meteen na de oorlog.

S.: Hij kwam in Spanje,. Na Spanje heb ik niets meer van hem gehoord.

Mevr.S.: Hebt U nog een hoop van die mensen daar ontmoet in Israel?

M.: Jawel, de meesten die in leven zijn gebleven wonen nu in Israel.

Mevr.S.: Toch wel.

M.: Er zijn er enkelen omgekomen en enkelen niet in Israel. Hij is geloof ik in Amerika.

Mevr.S.: Hebben jullie daar geen oorlog in Israel? Je leest altijd van die dingen.

M.: Ja, maar het wordt hier opgeblazen. De Arabische propaganda zit hier in de pers. Ze schrijven hier dingen die niet waar zijn. Wij leven heel gewoon, ik ga gewoon naar de kruidenier mijn boodschappen doen en ik kan naar het strand om te gaan zwemmen.

Mevr.S.: En U wordt niet achtervolgd?

M.: Nee. Dit is een Max en dit is een Max. Die had krulletjes,

krøshaar. Hier heb je 3 Maxen op een rijtje.

Mevr.S.: Ik vind dat deze er ook op lijkt.

M.: Maar had hij een zusje dat hier in de buurt werkte?

Mevr.S.: Dat weet ik niet.

S.: Ik dacht niet dat het zijn zusje was.

M.: In da hei?

S.: Hij kwam uit het bos, kijken bij ons.

M.: Maar niet werken?

S.: Dat hoefde niet, je werkte zelf.

M.: Maar had je geen hulp nodig?

S.: Nee, om die jongen ter wille te zijn, en dan ging hij weer naar boven op Zaterdag, dus hij hoefde eigenlijk niet de weg op. Zodoende hadden we een knechtje er bij en dan gingen ze samen weg.

M.: Zo was dat. Onthouden, waar nu het sportveld is, dat was van Meyers.

S.: Ja.

M.: En jullie zaten er naast.

S.: Nee, wij zaten naast Veraar, die boerderij.

M.: Daar heb jij ook nog de boerderij gehad.

S.: Daar ben ik 40 jaar boer geweest. Mijn eerste vrouw is gestorven en voor het werk hier ben ik getrouwd met May. Mijn eerste vrouw en die May waren zuster en broer(?).

M.: En dan vertel je, als jullie dan aan het hooien waren, dan was ik aan het hooien. Jullie waren familie van elkaar.

S.: Ja.

EINDE